

גליון מס'

41

שבט תשע"ו,
פברואר 2016

הדיין והדייין

פסקי דין רבניים בנושאי משפחה
The Law and its Decisor: Rabbinical Court Decisions in Family Matters

כתובה

רכוש

ילדים

הסכמים

פרסום זה התאפשר הודות לתרומתם הנדיבה של עו"ד רומי תיגר (QC) ורעייתו אסתר מלונדון, אנגליה
This publication was made possible through the generous support of Mr. Romie Tager, QC, and his wife Esther, London, England

תוכן הענינים

- 3 כתובה
- 8 רכוש
- 9 ילדים
- 10 הסכמים

דבר המערכת

שני המדורים הראשונים בגיליון, התופסים את רובו, מוקדשים לדיון בפסיקות הנוגעות לתביעות כתובה ורכוש, ובמידה רבה גם ליחסים ביניהן.

אעמוד כאן על שתי נקודות הנוגעות בנושאים אלה. ראשית, מעמדו של הסכום הכתוב בכתובה שנכתבה לפני שנים רבות, וממילא ערכה נשחק באופן משמעותי. אם בפס"ד מס' 4 נאמר בפשטות כי "כידוע, הפסיקה המקובלת בבתי הדין היא שלא להצמיד את סכום הכתובה למדד, אלא התשלום הוא לפי הסכום הרשום בכתובה", הרי שמפס"ד מס' 2 (ומדובר באותו הרכב!) אנו למדים כי "בענין זה קיימות דעות שונות האם יש להצמיד את סכום הכתובה או לא". עמדה אחרונה זו באה לידי ביטוי במחלוקת בין בתי הדין האזורי והגדול בפס"ד מס' 1 לגבי הדרך הראויה להצמדת הכתובה. אכן, כמו בנושאים רבים אחרים, גם בשאלה זו לא קיימת אחידות דעים בבתי הדין, וגורלו של ערך הכתובה נקבע במידה רבה לפי הדין שדן בו. ועדיין, יש כמובן לתהות מה ערך יש בתקנת הכתובה בימינו אם ערכה יישחק בוודאות, תמיהה שמעלה בית הדין הגדול בפס"ד מס' 1: "מצאנו כי במצב זה שערך הכתובה למעשה נמחק וללא הצמדה האשה יוצאת לחייה בלא כל התשתית והמטרה שלשמה נקבעה הכתובה. במקרה זה ועל פי מה שפסק ביה"ד האזורי תישאר האשה ללא משען כלכלי מינימלי".

הנקודה השנייה נוגעת למישור היחסים שבין חיוב הכתובה לבין חלוקת הנכסים שעל פי החוק. במקרה זה צודק ההרכב בפס"ד 2 ו-4 הקובע כי "הפסיקה המקובלת של בית הדין היא כי אין כפל מבצעים, ואין האשה יכולה ליהנות משני השולחנות, גם מחוק יחסי ממון וגם מתשלום הכתובה" (לעמדה חריגה ראו עמדתו של הרב הישיריק בתיק 838835/8 שפורסם במאגרים). עם זאת, אנו מוצאים בפסיקתו של ביה"ד הגדול בפס"ד מס' 1 שימוש יצירתי בחוק במישור היחסים שבינו לבין חיוב הכתובה. גם אם בית הדין לא מתערב בקביעת השווי הנמוך של כתובת האשה, הוא קובע כי שווי זה ישפיע על הפעלת סעיף 8 בחוק יחס"מ, וכדי לא לפגוע במטרת הכתובה להוות משען כלכלי לאשה, לא ייכללו חלק מן הזכויות שצברה בעבודתה באיזון המשאבים.

קריאה מועילה,
פרופ' עמיחי רדזינר
עורך ראשי

הדין והדיין

פסקי דין רבניים בנושאי משפחה

The Law and Its Decisor

גיליון מס' 41, שבט תשע"ו פברואר 2016

מערכת הדין והדיין

יו"ר המערכת: פרופ' רות הלפרין-קדרי, ד"ר סוזן וייס
עורך ראשי: פרופ' עמיחי רדזינר
חברי המערכת: עו"ד עדי רז, עו"ד אסנת קרפלוס-גלעם,
עו"ד שי זילברברג, עו"ד אסנת פרינץ
מנהלת ומפיקה: ד"ר גלית שאול
סגנית עורך: מיכל מן
עיצוב וביצוע גראפי: הסטודיו של מיכל

כתובת המערכת:

המרכז לקידום מעמד האשה ע"ש רות ועמנואל רקמן
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן, רמת גן 52900
טל: 03-5318895, פקס: 03-7360499
E-mail: DVD@rackmancenter.com
www.rackmancenter.com

סימני הבאת פסקי הדין:

פסק דין מלא:

תקציר:

פסק הדין בחלקו:

ראשי תיבות:

לכו"ע - לכולי עלמא	בזה"ז - בזמן הזה
לפי"ז - לפי זה	בע"כ - בעל כורחו/ה
עו"ס - עובד/ת סוציאלי/ת	ג"פ - גט פיטורין
פו"ר - פריה ורביה	דמו"י - דת משה וישראל
פרש"י - פירוש רש"י	דר"ת - דרבינו תם
צ"ב - צאן ברזל	זמ"ז - זה מזו
שאל"כ - שאם לא כן	חדר"ג - חרם דרבינו גרשום
שכ"ו - שאר כסות ועונה	טו"ר - טוען/ת רבני/ת
שלו"ב - שלום בית	טו"מ - טענות ומענות
חוק"ק - חופה וקידושין	כ"ש - כל שכן

אין במובא כאן משום תחליף ליעוץ משפטי

©
כל הזכויות שמורות
ISSN 1565-4176

כתובה

1. ערכה של כתובה הנקובה בלירות; השפעת התנהגות הצדדים על שערון הכתובה; השפעת שווי הכתובה והתנהגות הבעל על זכויותיו בפנסיה של האשה.

בית הדין הרבני האזורי חיפה:
הרב **יצחק שמואל גמזו** - אב"ד
הרב **יצחק אושינסקי** - דיין
הרב **ישראל דב רוזנטל** - דיין

בית הדין הרבני הגדול:
הרב **אליהו אברג'יל** - יו"ר
הרב **אליהו הישריק** - דיין
הרב **א. אהרן כץ** - דיין

העובדות:

הצדדים פרודים משנת 2001 (כשבינתיים הבעל עבר לחיות עם אשה אחרת ואף הוליד ממנה בת), והתגרשו רק כמה חודשים לפני מתן פסה"ד האזורי. כעת מתנהל הדיון סביב תביעת האשה לכתובה ולפיצויי גירושין שניתנו לפי ראות עיני ביה"ד. הכתובה הייתה על סך 101,000 לירות והאשה תובעת לאחר הצמדתה סך של 195,000 ש"ח. בני הזוג מאשימים זה את זה בגרימת הגירושין, האשמות שיש להן השלכה על זכאותה של האשה לכתובה ולפיצויים, וכן מעלים טענות רכושיות שונות לגבי הדירה המשותפת ולגבי זכויות הפנסיה של האשה.

נפסק:

באזורי

ביה"ד מסכם את הדיונים הקודמים שנערכו בעניינם של בני הזוג וכן את טענותיהם. ואלה הן בתמצית:
טענות התובעת: היא זכאית לכתובתה משום שהבעל גרם לגירושין בכך שעזב את הבית ועבר להתגורר עם אשה אחרת; התובעת לא גרמה לו לעזוב את הבית; הבעל שילם מזונות לפי החלטת בית המשפט ואין לזה קשר לתביעת הכתובה; יש להצמיד את הכתובה למדד ולחייב את הבעל גם בפיצויי גירושין; לאשה מגיעה מחצית מערך הדירה שבנו בני הזוג, למרות שעדיין לא נרשמה על שמה; הערכת השמאי לגבי שווי הדירה אינה ריאלית והבעל אף מנע את השלמת היתרי הבניה כדי שלא ישלם את הערך הריאלי.
טענות הנתבע: הוא עזב את הבית לאחר שאשתו גירשה אותו ממנו; במשך 12 שנות הפירוד האשה גרה לבדה בדירת הצדדים; סכום המזונות והמדור שקבלה במשך כל תקופה זו הוא הרבה מעבר לסכום הכתובה ולכן היא לא מגיעה לה; לא ניתן לפצל את הבעלות בנכס ויש לקבל את דו"ח השמאי.
ביה"ד פוסק כי נכון הוא שהבעל עזב את הבית אולם גם לפני כן מערכת היחסים לא הייתה טובה. זאת ועוד, במשך שנים סירבה

האשה להתגרש משיקולי נוחות כלכלית וברור שלא הייתה לה כל תקווה לשיקום הנישואין.

"הרי שאף שהאשה כבר לא היה חפצה בבעלה, כבר תקופה ארוכה טרם הגט. ונשאלת השאלה, מדוע לא התגרשה? ועוד שאלה עולה, האם בפרק זמן זה היתה זכאית למזונות אשה ע"פ ההלכה אף שלא רצתה כבר לשוב ולחיות עם הבעל בחיי שלום? עוד נציין כי כתובת האשה היא בלירות, ובמקרה כזה רבו הדעות בין דיניי ישראל; יש שאינם מצמידים כלל, יש שמצמידים לשקל, יש שמצמידים לדולר, ויש שקובעים גובה כתובה ע"ס שיקול דעת בית הדין בהתאם לנסיבות התיק. הצמדה לדולר היא בסך כ-11,500 דולר. בתיק זה בשל המורכבות שהוצגה לעיל, בית הדין יקבע סך הכתובה ע"פ שיקול דעתו, כפשרה בהתאם לנסיבות התיק, וקובע כי הנתבע ישלם לאשתו כתובה כולל פיצוי בסך 40,000 ש"ח. סך זה ישולם בתוך 60 יום".

ביה"ד מאמץ את דו"ח השמאי לגבי שווי הדירה, מתוך הבנה שקשה למכור דירה שאינה חוקית. לאור זאת הבעל ישלם לאשה מחצית מסך הערכת השמאי. לאחר קבלת התשלום - תפנה האשה את הדירה תוך 45 יום. ביה"ד גם מאמץ את דו"ח האקטואר שמינה, ולפיו לאחר פרישת האשה לגמלאות היא תשלם לבעל מחצית מסכום הפנסיה שתקבל.

בגדול

האשה ערערה על ההחלטה שלא להצמיד את הכתובה ועל כך שלא נפסקו פיצויים; על כך שהבעל יקנה את חלקה בדירה ולא ניתנה לה האפשרות לקנות את חלקו, אפשרות שהציעה בעבר; על כך שחויבה גם בתשלום מחצית מהפנסיה שלה לבעל. הערעור מתקבל בחלקו. ביה"ד סבור כי נכון היה להצמיד את הכתובה כשמדובר ב'מטבע שנפסל', אולם לדעתו על בית הדין הגדול להתערב רק אם מדובר בטעות בהלכה (תקנות הדיון, קלה א). במקרה שלנו יש מחלוקת בנושא, ולכן לא ניתן לקבוע כי מדובר בטעות מוכחת'. עם זאת, יש לקחת בחשבון את הערך הנמוך שנקבע לכתובה כשאנו באים לדון בשאלת זכויות הפנסיה של האשה. זה מקרה בו ניתן להפעיל את סעיף 8 בחוק יחס"מ המאפשר חלוקה לא שוויונית או הוצאת נכסים מן האיזון ב'נסיבות מיוחדות'.

"מצאנו כי במצב זה שערך הכתובה למעשה נמחק וללא הצמדה האשה יוצאת לחייה בלא כל התשתית והמטרה שלשמה נקבעה הכתובה. במקרה זה ועל פי מה שפסק ביה"ד האזורי תישאר האשה ללא משען כלכלי מינימלי. הצדק במקרה זה מחייב כי למצער לא "תלקה" האשה בחלק זה של זכויותיה שנצברו ע"י עבודתה היא במקום עבודתה ואלו לא ייכללו באיזון המשאבים ולא יועברו לבעל. לפיכך החלטנו כי בנסיבות מיוחדות אלו אין לפגוע בתשתית הכלכלית המועטה שנשארה עוד בידי האשה דהיינו בזכויותיה לפנסיה (שגם בשלמותה אינה בסכום היכול להוות פתרון לקיומה של האשה) אלא יישארו כולם לטובת המשען הכלכלי של האשה". זאת ועוד, בשל התנהגות הבעל היה מקום לדון בפיצוי לאשה. אמנם, אין להפוך את פסיקת האזורי ולקבוע כאן פיצוי ישיר, אולם יש לראות בהשאת כל זכויות הפנסיה בידיה של האשה סוג של פיצוי.

לגבי הדירה - לא ברור מדוע העדיף האזורי את הבעל ולא קיבל

אשר כתב כי סכום שחינו למעלה מ־120 אלף ש"ח נחשב ככתובה מוגזמת.

3) האשה גבתה במסגרת בית המשפט סכומים שאינם מגיעים לה על פי דין תורה. לענין זה הפנה בית הדין לאקטואר, אשר קבע כי לאשה זכויות על פי חוק בנכסי הבעל בסכום שמעל 300 אלף ש"ח. הדברים ידועים, כי במקום שהאשה גובה על פי חוק יחסי ממון לא ניתן לחזור ולגבות במסגרת חיוב הכתובה. ראה לדוגמא תיק 1-22-3267 פורסם בפסקי דין רבניים מאגר מקוון פס"ד קעז.

4) האשה גבתה סכומים על פי בית המשפט לצורך מזונותיה, כאשר אין זה ברור כלל כי הבעל היה חייב על פי דין תורה במזונות אלו. לענין זה נצטט מתוך נימוקי דעת המיעוט משנת תשס"ח, אשר נפסקו כאמור בפסק דינו האחרון של בית הדין: "גם אם לא ננקוט שיש לחייב את האשה להתגרש, הרי שעל כל פנים יש להורות לפחות שאין הבעל חייב במזונותיה, גביה אותה היא מבצעת בנגוד לדין תורה, מכח פסיקת בית המשפט." בענין זה עיין גם בלשון דעת הרוב שהובאה בפסק דין זה: "במהלך הדיונים שהתקיימו כפני ביה"ד טען הבעל, שהאשה נהגה כלפיו באלימות ועוד טענות קשות כלפיה, מאידך האשה הכחישה את דברי הבעל ולדבריה תביעת הבעל לגירושין מטרתה היא להשתחרר מחובותיו כלפיה. אולם התרשמות ביה"ד היא שאכן יש מהאמת בטענות הבעל, אולם אין הוכחות ברורות על כך." ואפשר שיש בדברים אלו לבד כדי לבטל את חיובו של הבעל במזונות האשה.

5) לדעת רבינו ירוחם, הרי ששני צדדים המורדים זה בזה מפסידה האשה את תוספת כתובתה. מעיון בדעת המיעוט האמורה, נראה כי נקט ששני הצדדים הינם מבחינת מורדים זה בזה, וקביעה זו חזרה ונתקבעה בפסק הדין האחרון של בית הדין. לענין זה אנו נזהרים מלקבוע כי אכן האשה הפסידה תוספת כתובה בוודאות (שכן יש לדון בכל מקרה לגבי אופן המרידה ההדדית), ודיינו לומר כי מכלל ספק בענין זה לא יצאנו. בהצטרף לכל האמור, ואף מהצטרפות חלק מהטעמים לבדם, בית הדין מחליט כי הבעל פטור מתשלום כתובת אשתו.

תיק מס' 339749/12
ניתן ביום י"ט שבט התשע"ד (14.1.14).
הופיעו: עו"ד בצלאל הוכמן (לאשה), עו"ד יוסי ויצמן (לאיש).

פסה"ד מתאים גם למדור רכוש.

פסה"ד עוסק גם בנושאים: עילות גירושין, מזונות, מאבקי סמכות.

3. פשרה בחישוב גובה הכתובה במקום בו קשה להוכיח את סיבת הפירוד.

בית הדין הרבני האזורי אשקלון:

הרב א. אהרן כץ - אב"ד

הרב ישי בוכריס - דיין

הרב אליהו אריאל אדרי - דיין

העובדות:

הצדדים נישאו בשנת 2006 ולהם ילד אחד. בשנת 2009 הגישה

את הצעת האשה לקנות את חלקו בדירה. לכן יש לקבוע שזכות הראשונים לקניית החלק של הצד השני נתונה לה.

באזורי: תיק מס' 588691/2, ניתן ביום כ' טבת תשע"ד (23.12.13)
בגדול: תיק מס' 889506/3, ניתן ביום י"ח אדר תשע"ה (9.3.15).
הופיעו: עו"ד בצלאל הוכמן (לאשה), עו"ד דוד רזון (לאיש).

פסה"ד מתאים גם למדור רכוש.

פסה"ד עוסק גם בנושאים: עילות גירושין, סדרי דין.

2. הפסד כתובה בשל סכום מופרז הכתוב בה ובשל העובדה שהאשה קיבלה זכויות רכוש ומזונות בבית המשפט.

בית הדין הרבני האזורי תל אביב:

הרב יצחק אלמליח - אב"ד

הרב שלמה תם - דיין

הרב יצחק מרזה - דיין

העובדות:

זהו פסה"ד שעליו התקבל הערעור לביה"ד הגדול שפסק דינו פורסם בגליון 40, פס"ד מס' 9.

מדובר בבני זוג שנפרדו ב-2002 אך התגרשו רק ב-2010. שני בני הזוג הגישו לפני הגירושין תביעות רכושיות בבית המשפט. בית הדין קבע בשנת 2007 כי מצווה על הצדדים להתגרש, וב-2009 העלה את רמת הפסיקה לחיוב בגט כלפי האשה. כאמור, הגט סודר. לאחר מכן תבעה האשה כתובה ופיצוי, והובהר לה שימונה אקטואר לבדיקת הרכוש שזכתה בו לפי חוק יחס"מ משום שבת הדין לא יתן לה כתובה אם ערכם של הכספים שקבלה מכח החוק גבוה מערך הכתובה. האקטואר קבע שהיא זכתה בנכסים שערכם בין 300 ל-350 אלף ש"ח, וכעת מתנהל הדיון על תביעתה לכתובה ופיצוי.

נפסק:

לאחר עיון בתיק, נראה כי קיים קושי לחייב את הבעל בכתובת האשה, וזאת מחמת מספר טעמים מצטברים:

1) כתובת האשה נקובה במליון שקלים ישנים, ומחמת ירידת ערך השקל סכום זה שווה היום כ-1000 ש"ח בלבד, ולאחר הצמדה שווה לדברי ב"כ האשה כ-670 אלף ש"ח. בענין זה קיימות דעות שונות האם יש להצמיד את סכום הכתובה או לא. ראה בהרחבה בפסק דין 1-24-3615 ובקונטרס משפט הכתובה שצורף שם, וראה גם במאמרו של הרב בנימין בארי "הצמדת ערך הכתובה" קובץ כנס הדיינים תשע"א.

2) גם אם נלך אחר שעת הכתיבה ונצמיד את ערך הכסף, עדיין לא ברור כי נוכל לחייב את מלוא הסכום, שכן מדובר בסכום גדול, ויש בזה דעות בבתי הדין אם לחייב את מלוא הסכום באופן זה או שיש לתלות שהסכום נכתב לכבוד בעלמא. עיין בפסק דינו של הרב דוד לבנון בתיק 1-21-5192 שבו פסק כי יש לחייב את מלוא הכתובה, ומנגד ראה דעת המיעוט בתיק 842107/1 ועיין גם בדבריו של הגר"ש דיכובסקי (אשר דווקא ב"כ הבעל הסתייע מדבריו לענין ההצמדה) בתיק 1-24-1687

הנתבע. עקב כך הורה ביה"ד לצדדים להמציא סיכומים במשך זמן קצוב. התובעת הגישה את סיכומיה לאחר קבלת הארכה ואילו הנתבע לא הגיש את סיכומיו.

אין ספק כי התנהלות הנתבע בהליכי ביה"ד ראויה לכל גינוי ויש חשש גדול כי בדרכו זו ביקש לדחות את הקץ ולגרור לסחבת באשר לתביעה זו.

בית הדין הבהיר לא אחת לשני הצדדים כי בעצם העובדה שהצדדים אינם מסכימים לפשרה, יש בכך סיכון שימוצה הדין, דברים אלו נועדו בעיקר לאזני הנתבע שאינו מיוצג.

נפסק:

בפסקי דין רבים הובהר שהזכות לכתובה אינו קשורה בהכרח להגשת תביעת הגירושין, אלא בעיקר בשל מי נגרמו הגירושין.

אין ספק שבנידון דין הגישה התובעת את תביעת הגירושין.

נראה בעליל שהתובעת עשתה רבות למען השכנת השלום בבית והסירוב העיקש נבע מעמדתו הנחרצת של הנתבע. כך עולה גם מדו"ח הערכה שכתבה לביה"ד עו"ס יחידת הסיוע שעל יד ביה"ד.

מאידך, ברור שבפני ביה"ד ובטרם הגירושין, ביקש הנתבע לשוב לשלום בית והתובעת סירבה נוכח התייחסותו אליה בעבר.

התובעת טענה שבקשת בעלה לשלום בית אינה כנה בעליל, שהרי לא עשה דבר למען השכנת השלום ולמען פיוס התובעת.

לשאלת ביה"ד, האם עשה דבר לפייס את אשתו, השיב הנתבע בשלילה ורק בביה"ד הצהיר על רצונו בשלום בית.

יש לציין שהאשה גרה בנפרד, שלא עם בעלה במשך שנתיים, זהו זמן רב שהיה ביד הבעל לשקם את היחסים והוא לא פעל מאומה בעניין. ברור לחלוטין שהתנהלות זו אומרת דרשני, יעוין בתשובת הרשב"א שהובאה בבית יוסף בסימן ע"ז בעניין אשה שעזבה את ביתה ותבעה מזונות, ובעלה טען שכיוון שהיא עזבה את הבית לא מגיע לה מזונות. ופסק הרשב"א שאם בעלה לא עשה דבר על מנת לפייס את אשתו, ולהשיבה לבית לא נחשב הדבר כמרידה מצד האשה, ועל כן לא הפסידה זכותה למזונות.

נכונים הדברים גם בנידון דין, רק בביה"ד טען הנתבע שהוא מוכן ומעוניין בשיקום היחסים, בפועל עשה הכל בעבר על מנת להעכיר את היחסים בינו לבין אשתו, ורק עתה משנה את גישתו, וגם עתה לא מוכיח זאת במעשים אלא במילים בלבד.

יש בכך חשש גדול של חוסר כנות בהזכרת שלום הבית לשווא. אפשר שהדבר נבע רק מרצונו להיפטר מחיוב הכתובה.

דין הלכתי

מסתבר שדברי התובעת הינם האמת והכחשות הנתבע שקריות, אולם מטבע הדברים קשה מאוד להוכיח את טענות התובע, שהרי מדובר במאורעות שקורים בדרך כלל בחדרי חדרים.

התובעת בסיכומיה טענה שתי טענות עיקריות. האחת: נטל הראיה מוטל על הנתבע משום שבידי התובעת שטר כתובה שעליו חתמו עדים והנתבע בעצמו. על מנת להפסיד את האשה את כתובתה על הנתבע להוכיח כי האשה מרדה בו או לחילופין ישנן סיבות אחרות להפסד הכתובה.

התובעת ציטטה את הרמב"ם בהלכות אישות פרק כ"ד הלכה י"ד שם כתב: "העוברת על דת צריכה התראה ועדים ואחר כך תפסיד כתובה". והמ"מ ביאר: "זה מבואר שמחלוקת האיש והאשה בזה

התובעת תביעת גירושין וכתובה. לאחר שהאשה הגישה תביעתה הגיש הנתבע בקשה לשלום בית. כחודש לאחר מכן הגישו הצדדים הסכם גירושין כולל ובו הסכימו להתגרש כאשר נושא חיוב הבעל בכתובה יתברר לאחר הגירושין. הסכם הגירושין אושר על ידי בית הדין כאשר נקבע מפורשות שעניין הכתובה יידון לאחר סידור הגט. סמוך לאחר מכן הצדדים התגרשו. כתובת האשה עומדת על סך של 520,000 ש"ח.

בדין הראשון טענה התובעת את טענותיה ובמסגרת זו פרשה יריעה רחבה אודות חיי הזוגיות שלה ושל בעלה. לדבריה האלימות בביתם הייתה עניין שבשגרה, פעמים הייתה אלימות פיזית ופעמים אלימות מילולית, גם אלימות כלכלית הייתה נחלתה, היא חששה מבעלה ומתגובותיו על מעשיה. גם כאשר הייתה בהריון ספגה מנחת זרועו, ואף לאחר הלידה כאשר שהתה בבית אמה לא טרח בעלה להיות לה לעזר ולתומך, ואפילו פרטים מינימליים הנצרכים לרך הנולד לא רכש.

היה אירוע חמור של תקיפה לטענת התובעת שבגינה היא אף הזמינה משטרה, אולם משזו הגיעה סירבה להגיש תלונה משום שלא רצתה להעכיר את האווירה ולהסלים את מערכת היחסים ביניהם. לדבריה, לאחר שהשוטרים עזבו את המקום שב הנתבע והיכה אותה ולמחרת הגישה תלונה כנגד בעלה והוצא גם צו הרחקה כנגדו.

התובעת טענה שלאחר אירוע זה סילק הנתבע אותה ואת הבן, התובעת טענה שהתנצלה והתחננה לחזור ולנהל חיים משותפים. מאז מתגוררת התובעת בבית הוריה.

התובעת טענה שאמנם היא עתרה לביה"ד בתביעת גירושין, אולם הגורם הדומיננטי לכך הוא הבעל בהתייחסותו אליה במהלך הנישואין, ובמיוחד נוכח סילוקה מהבית וחוסר המעש מצידו לשיקום הזוגיות, למרות פניות רבות מצידה לשלום בית.

הנתבע הכחיש את כל טענות האלימות, לדבריו הוא הותקף על ידי אשתו, וכל מעשיו היו תגובה בלבד למעשיה, כל פעולותיו היו במגמה להגן על עצמו.

הנתבע טען כי התובעת היא שביקשה להתגרש, לא היתה מוכנה לניסיונות השיקום מצידו, על אף בקשותיו פעמים מס' אפילו בפני ביה"ד. אשר על כן, הגירושין יצאו ממנה והיא אינה זכאית לכתובה. בתחילת הדיונים בעניין תביעת הכתובה ניסה ביה"ד להביא את הצדדים לפשרה. אין ספק ששיתוף הפעולה מצד התובעת היה מלא והיא כמעט ונענתה לכל הצעות הפשרה שרקם ביה"ד.

מאידך, הנתבע התנהל מול ביה"ד בצורה המעוררת חשד כי כוונתו להתנער מחיוביו וכי בכוונתו להתחמק ממיצוי הדין. בפעמים רבות שזומן הנתבע לביה"ד, על מנת לגבש פשרה, ביקש דחיות רבות על מנת להשיב להצעות השונות, אולם בפועל לא היתה כל תגובה מצידו.

ביה"ד קבע מועד לחקירת הצדדים. התובעת ניצלה את זכותה לחקור את הנתבע ואילו הנתבע ביקש דיון נוסף על מנת להסתייע בעורך דין שיחקור מצידו את התובעת. ביה"ד נעתר למבוקש, אולם בפועל לא עמד הנתבע על זכותו לחקור את התובעת ואף לא הודיע על כך לביה"ד.

ביה"ד נהג בזהירות והודיע לנתבע כי נוכח הנתונים הנמצאים בפני ביה"ד ונוכח אי מתן תשובה מצידו, ביה"ד מבין כי הוא מוותר על זכותו לחקור את התובעת, גם להודעה זו של ביה"ד לא הגיב

השבועה אינה תלויה בהסכמתם, שהרי גם אם ירצו להישבע, בית הדין לא יאפשר להם להישבע, לכן גם אם הצדדים לא ידעו מראש שבית הדין מפשר כתחליף לשבועה, הרי הם מקבלים בסתם את בית הדין, שידון לפי דין תורה על פי מנהג בתי הדין". סוף דבר, אין ספק שכך היום מנהג בתי הדין להטיל פשרה במקום שבועה.

פשרה במקום שקשה לעמוד על אמיתות הטענות

סיבה נוספת יש במקרה דנן להעדפת הפשרה על מיצוי הדין. כפי שהובא לעיל, הצדדים חלוקים ביניהם לא רק בפרשנות המאורעות אלא גם באירועים עצמם. לדברי התובעת בעלה הפך את החיים במחיצתו לבלתי נסבלים, עד אשר קצה נפשה ולא יכולה הייתה לשאת את החיים המשותפים עמו. ואילו הנתבע תיאר חיים רגועים ושלווים כאשר הוא מבקש השלום וההתפייסות, ואילו אשתו היא הגורמת הראשית במעשיה לפירוק הקשר ביניהם. דווקא כאשר המחלוקת נמצאת בין בני זוג, קשה מאוד לעמוד על חקר האמת, ומטבע הדברים האירועים ביניהם נעשים בחדרי חדרים, כך שכמעט ובלתי ניתן להוכיח את הדברים בראיות של ממש.

בפסק דין של ב"ד הגדול בשורת הדין חלק י"א נאמר כך: "במקרים לא מעטים, כאשר חלוקים הצדדים ביניהם בנושאים של חלוקת רכוש, וחלוקת מטלטלין, ובחיובים שונים של צד זה או אחר, קשה למצות את הדין לאשורו, אם מבחינת העובדות שאינן חלוטות ומוגדרות, ואם מבחינת ההלכה. פעמים רבות לא ניתן לקבוע אם ההוצאות שהוצאו על ידי צד זה או אחר אמורות להיות כולן או חלקן מושבות על ידי הצד השני... מבחינה מהותית, קשה לברר את נושא המטלטלין והבעלות עליהם של בני הזוג נשואים, וברכישות או מתנות שונות שניתנו להם. גם כאשר הטענות בין איש לאשה הינן בעניינים הצנועים ביותר שביניהם נפסק בשו"ע שיש להכריע בפשרה וכך נפסק (שו"ע אבהע"ז סימן ע"ז סעיף ד'): "איש ואשתו שבאו לבית הדין, והוא אומר זו מורדת מתשמיש, והיא אומרת לא כי, אלא כדרך כל הארץ אני עמו... עושים פשרה כפי כח הדין".

גובה סכום הפשרה

מקובל בדרך כלל בפסיקת בתי הדין שכאשר הפשרה נעשית מחמת חיוב שבועה שאין ביה"ד חפץ להשביע, אזי מתחשב בית הדין בסוג השבועה אם היא מדאורייתא או מדרבנן. ובאגרות משה חושן משפט ח"א סימן ל"ב כתב: "כמדומני, שנוהגין לפשר בניכוי שלישי בעד שבועה, בין נפטר בין נוטל, אבל כיוון שאין לזה מקור גדול מגמרא ופוסקים הראשונים, אין זה עניין מוחלט, והכל לפי ראות עיני הדיין, כי לפעמים ניכר שאינו רוצה להישבע משום שהוא שקר, ובזה צריך לפשר ליתן יותר, ולפעמים ניכר שהתובע מאמין להנתבע, אך רוצה להטיל עליו שבועה משום שיודע שלא ישבע ויתרצה להתפשר, בזה יש ליתן פחות. לכן תלוי בעיני הדיין". בנושא דין בית הדין הוא זה שהחליט שהנתבע לא ישבע ובמקומה תבוא פשרה.

מאידך, התביעה בנושא דין כאמור אינה ברורה מצד העובדות, וראוי לתת את הדעת בדבר חיוב שבועה זו על הנתבע. ביה"ד פוסק במקרה דנן שגובה סכום הכתובה כפשרה יעמוד על 1/5 מהסכום הכתוב בכתובה ויעמוד על סך של 104,000 ש"ח.

הוא כשאר כל התביעות שבין אדם לחברו וכיוון שהבעל רוצה להפסידה כתובה עליו להביא ראיה". ומתוך כך רצתה התובעת לומר שעל הבעל להביא ראיה שהיא הפסידה כתובתה.

נראה שאין הנדון דומה לראיה משום שיש הבדל בין המקרים, שם מדובר שהבעל מעוניין לגרש את אשתו ומעוניין לגרשה בלא לשלם את כתובתה משום שלדבריו אשה זו הפסידה כתובה מכוח היותה עוברת על דת, בזה כתב הרמב"ם שעליו נטל הראיה, אולם במקרה דנן הנימוק להפסד הכתובה לדברי הבעל הוא משום שהאשה היא גורמת הגירושין והוא היה מוכן לנסות לשקם את הנישואין ומבחינה פורמלית כפי שהובהר האשה פתחה את תיק תביעת הגירושין והיא אשר סירבה בכל תוקף לבקשת הבעל לשיקום החיים המשותפים. הטענה השניה והיא העיקרית, שעל אף שהאשה ביקשה את הגירושין, כיוון שלא הייתה אפשרות של חיים משותפים עם בעלה, והגירושין נגרמו בעטיו, וכפי שפירטה בכתב התביעה ובסיכומיה, האשה זכאית לכתובה.

בעניין זה ישנה מבוכה מסויימת משום שישנה הכחשה גורפת בין הצדדים כאמור לעיל. מטבע הדברים עניינים אלו שבין איש לאשתו נעשים בבית פנימה, וקשה מאוד להביא ראיות.

במקרה כזה מצד הדין ראוי היה להשביע את הנתבע שבועת היסת, שהרי לדברי התובעת מחוייב הוא לה את סכום כתובתה, ולדבריו הוא פטור. בנידון דידן הדבר נכון שבעתיים משום שהרושם העולה מהדברים שבפני בית הדין שטענות התובעת קרובים יותר על האמת, מכמה נימוקים וכפי שפורטו לעיל.

אמנם בסימן פ"ז בשולחן ערוך חושן משפט סעיף ל"ח פסק: "אם נראה לדיינים שהטענה מרומה אין להשביעו". והרמ"א הוסיף: "וכן אם נראה לו הטענה גרועה, אין משביעין היסת במקום דליכא דרכא דממונא".

היוצא מדברים אלו שהעיקר בעניין שבועת היסת שהנתבע מחוייב בה, אך אם רואים הדיינים שהסבירות לנכונות טענת התובע הינה נמוכה רשאים הם לפטור את הנתבע משבועת היסת, אולם באופן רגיל ובוודאי במקום שיש חשש שהנתבע מרחיק עדותו מחוייב הוא בשבועה.

פשרה במקום שבועה

בשולחן ערוך סימן י"ב סעיף ב', פסק שבית הדין רשאי לפשר במקום להשביע: "ואם חייבו בית דין שבועה לאחד מהם, רשאי ביה"ד לעשות פשרה ביניהם, כדי ליפטר מעונש שבועה".

כך כתבו פוסקים רבים, עד שהפך הדבר למנהג בתי הדין, החתם סופר בתשובה סימן צ' כתב: "ואם אפשר לו לפשר בכל מה דאפשר, כדי שלא לישא שמו יתברך על שפתיו, יש לו לעשות כך" ובשור"ת אגרות משה חושן משפט חלק א' סימן ל"ב כתב: "ולכן צריך לפשר ולא להשביע, ובפרט בזמן הזה".

בספר סדר הדין של פרופ' אליאב שוחטמן בעמודים 627-630 הביא מקורות רבים לכך שהמנהג כיום בבתי הדין שלא להשביע כלל ובהערה 232 באותו פרק הביא פסקי דין רבים של בתי הדין בימינו שכפו פשרה על הצדדים על מנת להימנע משבועה.

ולא נחה דעת הכותב עד אשר העלה שמפסיקת בתי הדין הרבניים בישראל, וממקורות אחרים, כי מנהג בתי הדין הוא להטיל פשרה בין בעלי הדין במקום שבו יש חיוב שבועה, ולמעשה אין ידוע על מקרים שבהם, בפועל, חוייב בעל דין להישבע ונמנע הצורך בפשרה כפניה. כיוון שמנהג בתי הדין להטיל פשרה הפך למנהג המדינה, "שאלת

תיק מספר: 65895/6.
ניתן בח' באלול תשע"ד (3.9.14).
הופיעו: עו"ד עדי רז ועו"ד שי זילברברג (לאשה), האישי לא יוצג.

פסה"ד עוסק גם בנושאים: עילות גירושין, סדרי דין.

4. פטור מתשלום כתובה כאשר יש ספקות בזכאות האשה לה, ערכה נשחק וניתנו לאשה זכויות על פי חוק יחס"מ.

בית הדין הרבני האזורי תל אביב:
הרב **יצחק אלמליח** - אב"ד
הרב **שלמה תם** - דיין
הרב **יצחק מרוה** - דיין

נפסק:

בפנינו נידונה תביעת האשה לחיוב הבעל בתשלום כתובתה. הצדדים התגרשו ביום 18/6/2013.
בפסק הדין שניתן על ידנו ביום כ"ב אדר תשע"ג 4/3/2013 ניתנה החלטה כי הצדדים חייבים להתגרש בהקדם, ולאחר סיום ההליכים בענייני הרכוש בבית המשפט בית הדין יתן החלטתו בדבר זכאות האשה לכתובתה ולתוספת כתובה. על פסק דין זה הגישה האשה ערעור לבית הדין הגדול. ב"כ האשה טען כי ניסוח פסק הדין שהצדדים חייבים להתגרש עלול להזיק לאשה בדיון על הכתובה. הרב הראשי דאז הרב מצגר שליט"א הציע שימחק החיוב בגט, ובמקומו ירשם כי מצוה על הצדדים להתגרש, ואכן הצדדים קיבלו את ההצעה ובית הדין הגדול נתן תוקף פסק דין להצעה זו.
בדיונים שהתקיימו בבית הדין טען הבעל כי סבל קשות מהאשה, מצעקות ואלימות מילולית וקללות שהייתה מטיחה בו. כן טען כי מצא מכתבי אהבה מגבר ערבי שהיה לה קשר אתו לפני הנישואין, והיא הודתה לבעל בכך, אלא שטוענת שהוא אנס אותה שלא לרצונה. הבעל טען כי בזמן שהוא היה בעבודה מחוץ לבית, הייתה האשה מזמינה בערבים את השוטר... לביתה. לדבריה הם ישבו יחד לסעוד ארוחת ערב. היא הודתה שבמקרה אחר היא שהתה אתו ברכב שעות רבות, אך לדבריה לא היה מגע ביניהם. עובדות אלו הועלו על ידנו בפסק דין הנ"ל שבו חויבו הצדדים להתגרש. טענות אלו בלבד יש בהן כדי לעורר ספק גדול בדבר זכאותה של האשה לכתובה. בנוסף סכום הכתובה שהתחייב הבעל לאשה הוא מליון לירות מיום נישואיהם 18/9/1978. כידוע, הפסיקה המקובלת בבתי הדין היא שלא להצמיד את סכום הכתובה למדד, אלא התשלום הוא לפי הסכום הרשום בכתובה. עיין בספר שורת הדין חלק ד' מאמרו של הרב גורטלר שליט"א ע"מ ק"ו דכתב בהרחבה בנושא הנ"ל, שהחלפת המטבע מלירות לשקלים אינו דומה למטבע שנפסל הנזכר בגמ', מכיוון שהמדינה קבעה אז כי השקל שווה בערכו לאלף לירות, הרי שיש כאן פחות במטבע אבל אין כאן החלפת מטבע. עיין עוד במאמרו של הרב חשאי זצ"ל שם עמ' ק"ב בשם שו"ת חתם סופר אהע"ז סימן קכ"ו שדין הכתובה כדון מלוה, וכן דן שם בערך הכתובה לאחר שינוי המטבע בזמנו, והסיק שדינא דמלכותא דינא ובתנאי שלא יפחות הסכום מעיקר הכתובה. ובכונה"ג חו"מ סוף סימן ע"ד הביא דעות גדולי הפוסקים בנפחת ערך המטבע האם צריך להוסיף לו כנגדה פחת. ועל כן, כיוון שיש מחלוקת בדבר

בין הפוסקים, הרי ההלכה שיד בעל השטר על התחנתו, ואין לחייב את הבעל לשלם לאשה הפרשי הצמדה כאשר לא הוצמד הסכום במפורש.

אולם, פעמים שביה"ד רואה מקום לחייב גם בפיויים על חשבון הכתובה, כאשר לפי שיקול דעת ביה"ד יש מקום להוסיף לאשה תשלום על הסך הרשום בכתובה.

במקרה דנן נושא הרכוש והזכויות הכספיות של הצדדים נידון בבית המשפט.

ביהמ"ש פסק כי הרכוש והזכויות הכספיות יחולקו שווה בשווה ביניהם.

מונה אקטואר להערכת הכספים הנ"ל, ובהתאם לדו"ח האקטואר חוייב הבעל לשלם לאשה סך 158,000 ש"ח. הפסיקה המקובלת של בית הדין היא כי אין כפל מבצעים, ואין האשה יכולה ליהנות משני השולחנות, גם מחוק יחסי ממון וגם מתשלום הכתובה.

לאור האמור, הואיל ויש ספק גדול בדבר עצם זכאותה של האשה לכתובה, וכן חוב הבעל לתשלום הכתובה אשר אינו מוצמד למדד, ובנוסף לכך האשה קיבלה מהבעל מחלקו בזכויות הפנסיוניות סך של 158,000 ש"ח, ביה"ד פוסק כי הסכום הנ"ל יהווה תשלום הבעל עבור חובו לכתובת האשה.

תיק מס' 469150/2.
ניתן ביום כ"ט בתמוז תשע"ה (16.7.2015).
הופיעו: טו"ר צבי גלר, טו"ר זיו ברקוביץ (לאשה), עו"ד יאב תם (לאיש).

פסה"ד מתאים גם למדור רכוש.

פסה"ד עוסק גם בנושאים: עילות גירושין, סדרי דין, מאבקי סמכות. למדור זה ראו גם פס"ד 5.

הערה: בגיליון 39 (פס"ד 4) פורסם פסק דינו של בית הדין האזורי בפתח תקווה, אשר בו נדחו תביעות הבעל לחייב את האשה בגט ותביעת האשה לשלו"ב. לאחרונה פורסם במאגרים פסה"ד שניתן בערעור בתיק זה (תיק 847350/3). ביה"ד הגדול, בהרכב בראשותו של הרב יצחק יוסף, קיבל את ערעור הבעל ואף קבע שאינו חייב בתשלום תוספת הכתובה. בין הקביעות החשובות המופיעות בפסה"ד:

א. איש ואשה שמרדו זע"ז והתגרשו, אין לאשה תוס' כתובה, שעל דעת כן שתתבע גירושין, לא התחייב לה בתוס' כתובה מעיקרא. ואין נפק"מ מי מרד ראשון, אם שניהם כיום לא מעוניינים אחד בשני.

ב. בעל שמרד באשתו, והאשה תובעת גט בגלל המרידה, וכפו על הבעל לגרשה, הבעל חייב בעיקר ותוספת כתובה, שהוא גרם לגירושין כשמרד באשתו, ויכל לחזור בו בכל עת.

ג. בעל שמרד באשתו, והאשה תובעת גט, וידוע שגם אם הבעל יחזור בו ממרידתו, האשה לא תרצה בו, דינם כדין איש ואשה שמרדו זע"ז.

ד. אשה שמרדה בבעלה, והבעל רוצה בה, וגירשה בגלל שרצונה בגירושין, האשה מקבלת את כל זכויותיה עיקר ותוס' כתובה, וצ"ב, שדינה כדין מורדת דעלמא שלא התרו בה והכריזו עליה, שלא הפסידה זכויותיה...
ה. אשה שתובעת גט בטענה שאין לבעלה כ"ג או טענה אחרת שמחמת הבעל חייב לגרשה, והוא מודה, אם כפו עליו לגרשה

חובת הראיה וסתירת החזקה לסתירת האישום מוטלת על הטוען, דבר שלא נעשה במקרה דנן. שאר הרכוש צריך להתחלק בין הצדדים בחלקים שווים. אין תשתית ראייתית לקביעת הכנסות הבעל, שמסובב את האשה ואת ביה"ד בכחש. ביה"ד התרשם שמצבו הכלכלי אינו קשה כפי שהציג בפניו. נקבע על מינוי אקטואר לצורך בדיקת זכויות הצדדים בחשבון המשותף ובחשבון העסקי. הבעל נדרש להעביר לאקטואר מסמכים אודות זכויותיו הסוציאליות לצורך קביעת גובה הכנסותיו. כמו כן נקבע שלאשה זכות במחצית כלי הרכב שהיו ברשות הבעל כשישה חודשים לפני הגשת התביעה ונמכרו סמוך למועד הגשתה. לפי התרשמות ביה"ד היוזמה לגירושין הייתה של האשה ועל כן פטור הבעל מתשלום כתובה.

תיק מס' 957365/4.
ניתן ביום ה' בשבט התשע"ה (25.1.15).
הופיעו: עו"ד מיכאל גבור (לאשה), עו"ד ניסן שריפי (לאיש).

פסה"ד מתאים גם למדור כתובה.
פסה"ד עוסק גם בנושא סדרי דין.

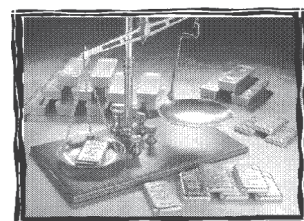
6. זכויות בעל בדירה שנרשמה רק על שם האשה; שלילת חלוקה אי שוויונית בשל פערי שכר שמקורם בכישרון הצדדים.

בית-הדין הרבני האזורי חיפה:
הרב מימון נהרי - אב"ד
הרב יוסף יגודה - דיין
הרב יצחק רפפורט - דיין

העובדות:

הצדדים נישאו בשנת 1997 והתגרשו בשנת 2012. לצדדים שני ילדים. לבעל אלו נישואין שניים. כחודשיים לפני הנישואין, רכשה האשה דירה בפ"ת בסכום של כ- 490,000 ש"ח, כאשר הוריה שילמו כ- 200,000 ש"ח והיתרה שולמה באמצעות משכנתא, שנלקחה על ידי האשה בלבד והבעל נרשם כערב. הצדדים מעולם לא התגוררו בדירה. הצדדים התגוררו ללא תשלום בדירה אחרת השייכת למשפחת האשה. דמי השכירות שהתקבלו מהדירה שימשו להחזרי המשכנתא ויתרת תשלום המשכנתא, בסך 600 ש"ח - שולמה מחשבון הבנק של האשה, אליו צורף הבעל בשנת 1997 ונגרע ממנו בשנת 2006. הבעל טען, כי במסגרת הסכם גירושין עם אשתו הראשונה, העביר לגרושתו את הבעלות על דירה שהיתה לו, ולכן איבד את זכאותו למשכנתא. לכן, החליטו לנצל את זכאות האשה למשכנתא וזו הסיבה שהיא נרשמה רק על שמה. לטענתו, אין חולק כי היתה כוונת שיתוף בעת רכישת הדירה, ולכן חתם כערב על המשכנתא. הבעל מודה כי ביקש מהאשה מספר פעמים להירשם כשותף בדירה, אולם היא התחמקה. הבעל מסכים להחזיר להורי האשה את חלקם בדירה ולקבל את חלקו רק מהחזרי המשכנתא, ששולמו במשך השנים מהחשבון המשותף. הבעל ביקש לכלול באיזון המשאבים גם את התקופה טרום

אין לאשה תוס' כתובה שע"ד כן שתכפה עליו לגרשה לא התחייב לה מעיקרא, ואם גירש מרצונו יש לה תוס' כתובה, שמתחילה תבעה גירושין בדין, והבעל גרשה בלי כפיה. ו. אשה שתובעת גט בטענה שאין לבעלה כ"ג וברור לדיינים שטוענת טענה זו כדי שיכפו עליו לגרשה, והעילה האמיתית היא מחמת מעשיו שמרד בה וגרשה מביתו, כופים עליו לגרשה ונוטלת את כל זכויותיה, ואין אנו מתחשבים בטענתה, כשברור לנו שלא זו עילת התביעה אלא מעשיו של הבעל".

רכוש

5. רישום מקרקעין כראיה לבעלות ודרך קביעת זכויות בדירה שנרשמה על שם אחרים.

בית-הדין הרבני האזורי נתניה:
הרב שלמה שפירא - אב"ד
הרב אברהם מייזלס - דיין
הרב רפאל י. בן שמעון - דיין

העובדות:

הצדדים נישאו בשנת 97, כשהאשה היתה בת 17 ובהריון. הבעל ניהל את כל ענייני הכספים בבית והאשה לא היתה מעורבת. הבעל הגיש תביעת גירושין אליה כרך תביעות למשמורת, מזונות אשה ורכוש. לאחר הגשת התביעה, הגישה האשה תביעה לפירוק שיתוף לביהמ"ש. ביה"ד קבע כי בסמכותו לדון בענייני הרכוש. לצדדים שתי דירות הרשומות על שמם והאשה דורשת זכויות בדירה שלישית הרשומה ע"ש הורי הבעל, מכיוון שלטענתה הבעל רכש דירה זו, ורק רשמה על שם הוריו.

נפסק:

ביה"ד מפנה למס' מקורות לפיהם הרישום אינו מהווה ראיה על הבעלות. בפדרי"ם האריכו בדיון האם הרישום קובע בקביעת בעלות על הדירה אף שידוע שרק אחד הצדדים שילם עבורה, וכן במקרה ששני הצדדים שילמו עבור הדירה אולם זו נרשמה רק על שם אחד מהם. ברוב הפסקים, הדעת נוטה שהרישום מהווה עכ"פ ראיה למוחזקות ותלין שניתן במתנה ואין להוציא מיד המוחזק באומדנא כלשהי בזמן הזה ויש שכתבו שהרישום אינו מהווה ראיה כלל. מכל פסקי הדין שניתנו עולה כי יש לדון בכל מקרה לגופו. אין ספק כי שתי הדירות שנרשמו על שם שניהם שייכות לצדדים באופן שווה ויחולקו ביניהם שווה בשווה. בנוגע לדירה הרשומה על שם הבעל, ההורים רשומים כבעלים בהסכם שכירות ולשם קניית הדירה הם לקחו משכנתא שנפרעה על ידם. האישה לא הציגה ראיה כלשהי לפיה לבעל היו כספים לרכישת הדירה כטענתה. נתקבלה טענת הבעל לפיה הוא סייע להוריו בניהול ענייניהם כך שהוא גבה את כספי השכירות מהשוכרים וכן טיפל בקשר עם עוה"ד כך שהוצאה קבלה על שמו. הטענה שהבעל גובה את כספי השכירות לבית הוריו ומעביר להם, נראית סבירה בנסיבות העניין.

ביה"ד האזורי פסק את חלקה של האשה לפי חו"ד השנייה ואפשר לבעל לבחור באפשרות הפריסה ל-15 שנים. מכאן ערעור האשה. לטענת האשה, על הבעל לשלם לה את חלקה בחברה על פי שוויה במועד הקרע, גם אם חלה הרעה במצבה לאחר מכן, וכי אין הצדקה לפריסת התשלומים ל-15 שנים, שכן מדובר בתשלומי איזון, המשקפים את זכויותיה המיידיות של האשה בחברה. לטענת הבעל, המקרה הנו חריג, מאחר והאקטואר העריך את החברה לפי צפי גידול פעילות שלא התממש. לעניין פריסת התשלומים טען הבעל, כי חלקה של האשה בחברה כולל גם את זכויותיו הפנסיוניות, שישולמו רק בעתיד.

נפסק:

בית הדין הרבני הגדול קיבל את ערעור האשה וקבע, כי יש להעריך את מחיר החברה לפי מחיר השוק בעת מועד הקרע, מאחר והוא הערך ששיקף את רווחי החברה דאז, באם הייתה עומדת החברה למכירה באותה עת ולפי התנאים העסקיים ששררו אז. לדעת בית הדין, אין כל חשיבות לשאלה האם היקף פעילות החברה עלה או ירד, ואם רמת החיים של הבעל עלתה כטענת האשה, או ירדה, שכן, הגורם הקובע הנו מה היה שווי החברה במועד הקרע. באשר לפריסת התשלומים קבע בית הדין כי חלקן של הזכויות הפנסיוניות בסך כל נכסי הבעל, אינו עולה יותר מכדי שישית מהנכסים. לכן, אין לקבל את טענת הבעל בעניין, ויש לקבל את הערעור גם בעניין זה. בית הדין קבע, כי הבעל ישלם לאשה את חלקה בחברה לפי חו"ד הראשונה, כאשר מרבית הסכום ישולם תוך 60 ימים, והיתרה ב-12 תשלומים ובחלוף חודשיים ממתן פסק הדין. עוד קבע בית הדין, כי הבעל ישלם לאשה את חלקה בדירה תוך 60 ימים, וכי חלקה של האשה בזכויות הפנסיוניות של הבעל ישולמו במועד גמילתן.

תיק מס' 868249/5.
ניתן ביום ה' בשבט תשע"ה (25.1.15).
הופיעו: עו"ד אריה אבריאלי (לאשה), עו"ד שרין סולן (לאיש).

למדור זה ראו גם פס"ד 1, 2, 4.

ילדים

8. חיוב מזונות סב במזונות נכדיו כאשר בנו (אביהם) ברח מן הארץ.

בית הדין הרבני האזורי ירושלים:
הרב **יעקב אליעזרוב** - אב"ד
הרב **יוסף גולדברג** - דיין
הרב **מרדכי רלב"ג** - דיין

הנישואין, בה ניהלו הצדדים משק בית משותף. לטענת האשה, הדירה נרכשה מכספי הוריה, היא רשומה רק על שמה, החזרי המשכנתא שולמו מחשבונה ולא היו דיבורים על שיתוף. לדבריה, הוריה הפקידו כספים רבים לחשבונה משך כל השנים, על מנת לשלם את המשכנתא ועוד הוצאות שוטפות, והיא אף צירפה ראיות לכך. האשה הודתה, כי חשבה לשתף את הבעל בדירה, באם יישא עמה בעול, ואולם הדבר לא קרה.

נפסק:

בית הדין קבע כי כל חלקו של הבעל בדירה, היה עצם היותו ערב למשכנתא. בית הדין ציין כי גם הורי האשה יכלו לשמש כערבים, כך שאין לראות את ערבות הבעל כמאמץ המקנה לו חלק בדירה. מעבר לכך, הדירה שולמה בחלקה על ידי כספי הורי האשה ובחלקה האחר מהחזרי המשכנתא, אותם שילמו הורי האשה, על ידי הפקדת כספים לחשבונה. בית הדין התייחס לכוונת האשה לשתף את הבעל בדירה, וקבע כי הפה שאסר הוא הפה שהתיר, ובידה הזכות להתנות כוונת שיתוף בהשתתפות הבעל במאמץ המשותף של קיום הנכס. בית הדין קבע, שהכספים הרבים שהפקידו הורי האשה הנם בגדר מתנה, שלא ניתנת לאיזון מכח חוק יחסי ממון. על כן, פסק בית הדין, כי אין לכלול את הדירה בכלל הנכסים המשותפים של הצדדים. בנוגע לבקשת הבעל לחלוקה לא שוויונית בשל פערי ההשתכרות בין הצדדים, קבע בית הדין כי יתרון השתכרותה של האשה נובע מכישוריה הטבעיים, שאינם ברי איזון. לדעת בית הדין, אין לפצות את בן הזוג על חוסר כישרונו האישי על חשבוננו של משנהו. על כן, קבע בית הדין, כי אין לתת לבעל זכויות יתר באיזון המשאבים.

תיק מספר 851283/10.
ניתן ביום י"א במרחשון התשע"ד (15.10.13).
הופיעו: עו"ד נועה מיכאלי (לאשה), עו"ד יניב ערבה (לאיש).

7. המועד הקובע לצורך חלוקת נכס כאשר שוויו במועד הקרע היה גבוה יותר מאשר בעת הדין בביה"ד.

בית הדין הרבני הגדול:
הרב **דוד ברוך לאו** - יו"ר
הרב **ציון אלגרבל** - דיין
הרב **א. אהרן כץ** - דיין

העובדות:

הצדדים התגרשו ביום 17.7.13. מועד הקרע נקבע ליום 17.9.09, בו הגיש הבעל תביעתו לגירושין. ביום 19.12.11 קבע בית הדין האזורי, כי נכסי הצדדים יאוזנו בצורה שאינה שוויונית, לאור נסיבות הפירוד והגירושין. ביום 31.8.10 הוגשה חו"ד אקטואר, ביחס לשווי החברה שבבעלות הבעל. ביום 27.6.12 הוגשה חו"ד נוספת של אותו אקטואר, שקבע שווי נמוך יותר לחברה, לעמדתו בשל הרעה שחלה בתעשיית ההייטק. האקטואר הציע שתי אפשרויות - האחת, הבעל ישלם לאשה את זכויותיה בחברה באופן מיידי והשנייה, בפריסה ל-10 או 15 שנים.

הסכמים

10. מעמדו של הסכם שנחתם בפני הרכב אחר והבעל טוען לפגמים בכריתתו, לרבות העובדה שלא נעשה עליו קניין; מעמדה של טענת 'קים לי' כנגד תקפו של הסכם.

**בבית הדין הרבני בתל-אביב:
הרב ישראל שחור - אב"ד
הרב אבירן יצחק הלוי - דיין
הרב יצחק זר - דיין**

העובדות:

הצדדים חתמו על הסכם גירושין. האישה הגיש תביעה לביטול ההסכם, מטעמים שנוגעים להתנהגות הצדדים לאחר חתימתו ומטעמים הנוגעים לעצם כריתת ההסכם. בית הדין החליט כי אין בסמכותו לדון באירועים שהתרחשו לאחר חתימת ההסכם (פורסם בגיליון 38, פס"ד מס' 9).

קעת טענות האישה הינן כי הוטעה בחתימת ההסכם והוא לא הבין וידע על מה הוא חותם וכן כי לא נעשה קניין בזמן אישור ההסכם. האישה טוענת כי האישה ידע היטב על מה הוא חותם שכן הוא ניהל משא ומתן עם נציג מטעמה, ההסכם לא נעשה בחיפזון והאישה לא היה לחוץ לחתום עליו וכן כי ההסכם היה לפניו במשך כ-10 ימים ממועד פתיחת התיק ועד לאישורו הסופי.

נפסק:

לעניין הבנת ההסכם אנו מקבלים את טענות האישה. לא מצאנו שום טעם בגינו יש לומר כי האישה לא ידע או הבין את האמור בהסכם. מהמייל ששלח האישה לאבי האישה ושצורף לתיק עולה כי לא אצה לאיש דרכו להתגרש לולי שיתמלאו תנאיו הנוגעים להסדר הגירושין, וכי הוא מבחינתו נכון היה לעכב את הגט עד שההסדר יגובש על פי רצונו. בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן עז כתב כי "שאפילו כשהמלוה מודה לו שאינו יודע לקרות, א"נ שיש עדים שחתם עד שלא קראו, מכל מקום מתחייב הוא עתה בכל מה שכתוב בו. כיון שלא חשש לקרותו, וסמך על הסופר. שכל הסומך על נאמנות של אחרים, הלא הוא גומר בדעתו להתחייב בכל מה שיאמר מי שהאמין על עצמו". ור' עוד בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' תרכט) דברים אלו נפסקו להלכה בשו"ע. כן, שם מדובר בבעל עם הארץ שאינו מבין הדברים כלל, אמנם בעניין שבפנינו אין שום טעם לומר כן, ואף אם היינו אומרים שהאישה לא הבין לשון ההסכם שכן זה נכתב בשפה זרה, נצטרך לומר לשיטתו כי אינו יודע אף להבין את המספר הכתוב בהסכם והלא נאמר שם בבירור \$500 לכל ילד. אמנם במה שנותר לנו לדון הוא הטענה כי לא נעשה קניין לצורך אישור ההסכם.

בפד"ר ג בעמוד 363 והלאה כתבו לעניין הסכם כי אם מדובר בשטר הרי צריך שיהיה מבחינת ספר המקנה שהוא בבעלות המקנה ועל

נפסק:

בפנינו תביעת מזונות מאבי האב עבור 3 קטינים כאשר האב ברח לאומן ואינו מפרנס את ילדיו. לתשובת הסב, אין לו אפשרות לפרנס את נכדיו מאחר שהוא מקבל קצבת נכות מביטוח לאומי, אך מתברר שהסב נוסע לאומן כל תקופה קצרה ולדבריו הוא מומחה בענייני בניה ודירות ולשם כך הוא נוסע וישנו אדם שמממן לו את הנסיעות. לדברי ב"כ האישה יש לסב מכולת שהעביר ע"ש חתנו, כמו"כ הכנסת אורחים באומן על שמו ויש לו אמצעים כלכליים לפרנס את נכדיו. לאור האמור, ביה"ד מחייב את הסב במזונות נכדיו בסך 2,000 שקלים לחודש החל מהיום.

יש לציין כי כבר ניתן פסק דין בעבר של כב' הרב פרדס מבית הדין בנתניה בנושא חיוב הסב במזונות נכדיו. לפיכך ביה"ד מחייב את הסב במזונות נכדיו כהשלמה למזונות שמקבלת מביטוח לאומי, פס"ד זה יהיה בתוקף עד למתן החלטה אחרת ע"י ביה"ד. יש לקבוע תאריך נוסף ולהזמין את הסב לדיון בבקשת ב"כ האישה להוציא צו עיכוב יציאה נגד הסב דבר שיכול לסייע להציל את העגונה שכבר כמה שנים הבעל ברח לאומן ומעגן את האישה. לגבי ראיית הילדים, ביה"ד מפנה את האישה והסב לפק"ס ע"מ שתפעל לכך שהסב יוכל לבקר את הנכדים במרכז קשר, וזאת לאחר הכנה מוקדמת, ועל האם לסייע ולשתף פעולה בהתאם.

תיק מס' 924081/2.

ניתן ביום כ"ה בתמוז התשע"ה (12.7.2015).

הופיעו: עו"ד וטור' מוריה דיין (לאשה), האישה לא מיוצג.

9. העברת ילדים מאמם הנמצאת במקלט לנשים מוכות לידי אביהם.

**בית הדין הרבני האזורי ירושלים:
הרב אליהו אברג'יל - יו"ר**

נפסק:

לאחר שמיעת הבעל וב"כ ושמיעת ב"כ האישה שלא הופיעה והודיעה שנמצאת במקלט דבר כשלעצמו אין בו שום הצדקה על אי הופעתה של האישה בביה"ד אולם מ"מ מה שהילדים נמצאים במקלט ללא מסגרת הדבר הוא חמור ביותר וטובת הילדים הוא מעל הכול. אשר ע"כ:

א. משמורת הילדים תעבור לאב זמנית עד להחלטה אחרת והילדים יוחזרו למסגרתם.

ב. ומכיוון שכן אין מקום לדון בחיוב מזונותיהם.

ג. כיוון שתביעת הבעל נפתחה בביה"ד התאריך 27/8/14 הרי שקדמה לתביעת האישה שנפתחה בבית המשפט אחרי כן בתאריך 21/4/15 הרי ברור שבית הדין קנה סמכות בכל מכל כל.

תיק מס' 996854/1.

ניתן ביום כ"ט בסיון התשע"ה (16.6.2015).

הופיעו: עו"ד יאיר שחם, עו"ד טלי אלמן (לאשה),

עו"ד שירה דרורי-סאלם (לאיש).

פסה"ד עוסק גם בנושא מאבקי סמכות.

לאחר שבזמנו נתבקש ביה"ד על ידי הצדדים בעצמם לתת להסכם זה תוקף של פסק - דין שכל צד יכול לבצע את ההסכם כלשונו על ידי הוצאה לפועל מבלי שיזדקק שנית לביה"ד, הרי יתכן כי אף במקום שיכול צד אחד לטעון קים לי נגד ההסכם אך ביה"ד לא יזדקק לדון מחדש אלא הדבר נמסר כבר לצדדים עצמם, וזכותו של כל צד להשתמש בהסכם שבידו ולבצעו".

וההסבר לכך הוא כי טענת קים לי נשמעת רק כשבית הדין צריך לפסוק ולהוציא פסק דין נגד צד אחר, והואיל וההלכה שנויה במחלוקת בלי מסקנה ברורה, הרי מזכותו של הצד לטעון קים לי כדעת הפוסקים שההלכה עומדת לצדו וביה"ד מנוע מלפסוק. אך שונה הדבר בנידון כמו דין שהצדדים בעצמם חותמים על התחייבות שיש לה תוקף של קנין אלא כדי לתת לקנין זה יתר תוקף וכדי להקל על ביצועו מבקשים מביה"ד את אישורו כי להסכם זה יש תוקף של פסק דין ולאור בקשתם ורצונם הטוב משניהם גם יחד ניתן בזמנו האישור, לכן יש לראות בזה כי ביה"ד גמר את מלאכתו ואין להזדקק לדון בדבר ולהוציא פסק דין חדש נגד הצד השני מטעם טענת קים לי, כי הרי גם מזכותו של הצד השני לטעון קים לי כאלו הפוסקים עומדים לצדו, וביה"ד מנוע מלהתערב אלא להיות בבחינת שב ואל תעשה.

ולא מסתבר לומר הואיל וכל תוקפו של ההסכם שניתן כעת לביצוע נעשה על ידי אישורו של ביה"ד לכן יש לייחס לביה"ד כי הוא אשר נותן יד לביצוע פסק הדין, ומאחר שצד אחד טוען קים לי נגד ההסכם, אין ביה"ד יכול להיות שב ואל תעשה כי הרי סוף סוף ההסכם מתבצע בזרוע של ביה"ד ויתכן שעל ביה"ד לעכב את ביצועו. אך הדעת נוטה לאיך גיסא, וכפי שהסברנו לעיל הרי אין לנו דנים בעניין שביה"ד פסק את פסק הדין אלא אנו עוסקים בעניין שהצדדים חייבו את עצמם, וביה"ד אינו מוסיף פסק דין חדש אשר הוא כופה את הצד לקיימו, אלא הצדדים ביקשו את אישורו מרצונם הטוב כדי לתת יתר תוקף לקנין ההתחייבות שלהם. מסתבר על כן כי עם מתן האישור והתוקף גמר ביה"ד את מלאכתו ואינו יכול להתערב לטובת צד אחד ולעכב את ביצועו, וכאמור לעיל, הרי גם הצד השני טוען קים לי, לכן ביה"ד מנוע מלדון בדבר.

ודאי כך הדברים במקום שאנו לא אישרנו כלל את הסכם הגירושין והדבר נעשה על ידי הרכב אחר, אלא שבא ומבקש מאיתנו האיש לבטל את פסק הדין שניתן וכאמור זה אין כוח בידיו לעשות. העולה מהאמור כי בית הדין דוחה את תביעת הבעל לביטול ההסכם הגירושין שנחתם בין הצדדים.

תיק מספר 936410/3.

ניתן ביום ט' סיוון תשע"ה (27.5.15).

עו"ד שי זילברברג ועו"ד עדי רז (לאשה), עו"ד יצחק שמואל רחנטל (לאיש).

פסה"ד עוסק גם בנושא סדרי דין.

כל פנים שימסור את השטר מהמתחייב לקונה ואולם לנו נראה כי מה שבעי ספר מקנה הוא לכאורה רק לשיטת הר"ן (כתובות סא ע"א) שהבין שכן הוא הגדר בקניין אמנם מה שנראה משיטות תוספות (כתובות קב ע"א ד"ה אליבא) ורבינו יונה (שטמ"ק כתובות קא ע"ב) הוא שאין לשטר זה קשר לדין ספר המקנה, אמנם גם לדבריהם יתכן שצריך מסירה לקונה או לזוכה מטעמו וכן כתב בכסף הקדשים.

לעניין זה יש לחלק בין שני זמנים שונים, הראשון הוא כאשר הופיע האיש לפני בית הדין וביקש לתת להסכם תוקף פסק דין והשני הוא כ-10 ימים בטרם אישור ההסכם בו הופיע האיש יחד עם עורך דינה של האשה בבית הדין הרבני לצורך חתימה על ההסכם ופתיחת התיק. כפי שעולה מדברי האיש, עורך הדין לא הביא מסמך כתוב אלא רק דיסק און קי שממנו הודפסו המסמכים על ידי המזכירות ומכאן כי כאשר עורך הדין הדפיס את הסכם הגירושין והביאו לבעל שחתם עליו ולאחר מכן החזיר אותו לעורך הדין, הרי שיש לנו שטר שהיה בבעלותו של האיש וחזר ונתנו לשליח האשה ולחלק מהשיטות מועיל דבר זה לבדו ואין צריך קניין.

ואין לומר כי הנייר נשאר בבעלותו של עורך הדין ורק האיש חתם עליו שהרי מבואר בגמ' גיטין דאף באופן זה גברא ידע לאקנויי ולמסקנת הגמ' שם אף אשה ידעה לאקנויי וביאור הדבר שרצונה לעשות באופן המועיל ואיך שצריך כדי שיהיה קניין ועיין בחתם סופר אהע"ז ח"א פ' פ"ו א' שהארין בנידון זה.

בנוסף, יש לומר כי עצם החתימות מהוה קניין סיטומתא ומהני וכך כתבו בפסקי דין רבניים חלק ט בעמוד 226: "גם הטענה שלא היתה קבלת קנין אינה בעלת משקל... אך כבר נאמרו ונשנו בהרבה פסקי דין כי חתימה על ההסכם מהווה קניין סיטומתא וידוע ומקובל בזמננו שכל העסקים נגמרים ונחתכים על ידי עריכת הסכם וזאת היא גמירת הדעת לכל הדברים... אך כפי שהסברנו הרי המקובל שעריכת הסכם בזמננו כמוהו כדין סיטומתא ועל ידי חתימה על חוזה נגמרים עניינים ועיסקות בסכומים גדולים וכל צד רואה את החוזה וההסכם כהחלטי ביותר שאינו ניתן לחזרה ולחריטה".

אמנם בא כוח הבעל הפנה לפסק דין שניתן על ידי הגר"ע יוסף ופורסם בקובץ כנס הדיינים תשע"ג ובונאמר כי אין לראות בחתימת הצדדים על הסכם גירושין שנעשה ללא קניין משום סיטומתא, ואף שנראה כי רבים החולקים עליו מכל מקום יש לדון בדבריו כיום, שהחוק האזרחי קובע כי הסכם ממון בין בני זוג אינו תקף ללא אישור בית הדין ואף ההסכם בעניין מזונות ילדים אינו מחייב את הילדים לולא אישור בית הדין, אם יש לקיים ההסכם מכוח סיטומתא שהרי מה שהשוו לסיטומתא הוא מחמת שכל ההסכמים נעשים באופן זה, אמנם לאחר שרשויות האכיפה אינם מכבדות הסכם בסתם הרי שזה כבר אינו מכלל סיטומתא, ובמה שקיבל תוקף פסק דין אחר כך יש לדון יותר האם זה בכלל סיטומתא.

מכל האמור עולה כי יש בהחלט מקום לומר כי ההסכם תפס מבחינה הלכתית והינו מחייב את הבעל. ויש להדגיש עיקרון חשוב שנראה שטעה בו ב"כ האיש, בשלב זה אין הדין האם להוציא כספים מהאיש או לא שכן אין בית הדין מבצע כעת שום פעולה, והתביעה היא מצדו של האיש כי נורה על בטלות השטר המוחזק בידיה של האשה ולעניין זה נחשב האיש מוציא מידיה של האשה ולא להפך.

בנוסף, עיין פד"ר ט' עמוד 228 שכתבו: "זאת ועוד נראה להוסיף כי

המרכז לקידום מעמד האשה ע"ש רות ועמנואל רקמן בפקולטה למשפטים שבאוניברסיטת בר-אילן הוקם מתוך רצון להשפיע על מעמד האשה בחברה הישראלית באמצעות קידום ידע ומחקר ודרך פעילות מעשית וישומית.

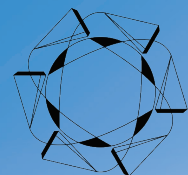
המרכז עורך ומפרסם מחקרים וניירות עמדה בנושאים הנוגעים לנשים בישראל ומעמדן, מפרסם פסקי דין רבניים, פועל לשינוי חברתי על ידי יזום וקידום חקיקה ושינוי מדיניות ציבורית. כמו כן עורך המרכז כנסים בתחום דיני המשפחה וביניהם הכנס השנתי לענייני נשים, משפחה ומשפט בישראל, ופרויקטים שונים, כגון פרויקט פא"י (פיקוח אכיפה וישום). המרכז תומך ושותף פעיל במאבק למען העגונות ומסורבות הגט בין היתר באמצעות פעילות ב"עיקר" - הקואליציה הבינלאומית לזכויות העגונה ומסורבת הגט. במסגרת מעורבותו בחברה הישראלית ותרומתו לה מממן המרכז את ייצוג המשפטי של נשים בבית הדין הרבני ובבית המשפט לענייני משפחה. הסיוע המשפטי מתבצע במסגרת קורס קליני לסיוע משפטי בפקולטה למשפטים, הכולל לימוד תיאורטי ועבודה מעשית בליווי התיקים המשפטיים.

המרכז לקידום מעמד האשה ע"ש רות ועמנואל רקמן
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
רמת-גן 5290002
דוא"ל המערכת: dvd@rackmancenter.com

טל: 03-5318895
פקס: 03-7360499
אתר: www.rackmancenter.com
דוא"ל המרכז: rackman.center@mail.biu.ac.il

מרכז צדק לנשים הוא ארגון משפטי ציבורי שמטרתו לקדם ולהגן על זכותן של נשים לשוויון, לכבוד ולצדק בדין הדתי במדינת ישראל. מאז 2004, מייצג המרכז לקוחות במקרים של עגינות, ממזרות וגירור. החזון של המרכז הוא מדינה יהודית ודמוקרטית שאיננה מתפשרת על עקרונות דמוקרטיים וחזיונות אדם לצד שמירה על מורשת ישראל. פרויקט הדגל של מרכז צדק לנשים הוא תביעות נזיקין כנגד סרבני גט. אנו שמחים לחלוק מניסיונינו עם עורכי דין ולהעניק ייעוץ וסיוע משפטי ללא תשלום בתיקים המקדמים את החזון שלנו.

CENTER FOR WOMEN'S JUSTICE
מרכז צדק לנשים

דוא"ל המרכז: cwj@cwj.org.il
אתר: www.cwj.org.il

מרכז צדק לנשים
עמק רפאים 43, ירושלים 9314102.
טל': 02-5664390 פקס: 02-5663317